

סיפא אמרי בשרא הוא דלא מבעיא ליה – הוואה שאין שומטין בנו אמרי, אין מצין שמשום אותו ואת בנו הוא, אלא אומר: אינו צריך לנשר. רישא נמי – לייצוהו לרואה לכסות מספק, ואפילו הכי לא אמי למיכל מיניה, דלמרי: כסוי זה אינו אלא כדי לנקר חלרו! הכי גרסינן: שחט באשפה מאי איכא למימר – שחט

אָסוּר לְשַׁחוּט אַחֲרֵיהֶם – אֲמָרִי: שְׁחִיטָה מְעַלְיָיְתָא הִיא, וְאֲתִי לְמִיכַל מְשַׁחֲטָתָן! – סִיפָא אֲמָרִי: בְּשֶׁרָא דְלָא קָא מִיבְעָיָא לִיהַ. – רִישָׁא נְמִי, יְאֲמָרִי: לְנִקְרַח צִירוּ הוּא צָרִיף! – שְׁחַט בְּאֶשְׁפָּה, מַאי אֵיכָא לְמִימַר? בָּא לְיַמְלֵף, מַאי אֵיכָא לְמִימַר? – וְלִיטְעָמִיף, סִיפָא נְמִי, בָּא לְיַמְלֵף מַאי אֵיכָא לְמִימַר? אָלָא: רַבְּנָן אַכּוּלָּה מִלִּילְתָּא פְּלִיגִי, וְנִטְרִי לִיהַ לְרַבִּי מְאִיר עַד דְּמָסִיק לָהּ לְמִילְתָּא, וְהָדָר פְּלִיגִי עֵילְוִיהַ. בְּשֶׁלְמָא רַבְּנָן – לְחוּמְרָא; אָלָא רַבִּי מְאִיר, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַחֲיִיב הִיָּה רַבִּי מְאִיר עַל שְׁחִיטָתָן מְשׁוּם נִבְלָה. מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי אֲמִי: הוּאִיל וְרוֹב מְעַשִּׂיהֶן מְקוֹלְקְלִים. אָמַר לִיהַ רַב פֶּפְאָ לְרַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְאֲמָרִי לָהּ רַב הוֹנָא בְּרִיהַ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פֶּפְאָ: מַאי אִירָיָא רוּב? אָפִילוּ מִיעוּט נְמִי! דְּהָא רַבִּי מְאִיר חֵיִישׁ לְמִיעוּטָא; סְמוּךְ מִיעוּטָא לְחֻזְקָה, וְאֲתַרְעָ לִיהַ רוּבָא! דְתַנּוּ: טִינּוּק שְׁנַמְצָא בְּצַד הָעֵיפָה וּבְצֶעֶק בְּיָדוֹ – רַבִּי מְאִיר מְטַהֵר, וְחֻכְמִים מְטַמְּאִין, מִפְּנֵי שְׁדַרְכוּ שְׁל טִינּוּק לְטַפַּח; וְאֲמָרִין: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי מְאִיר – קֶסְבֵּר: רוּב תִּינוּקוֹת מְטַפְּחִין, וּמִיעוּט אֵין מְטַפְּחִין, וְעֵיסָה זוּ בַחֲזַקַּת טְהָרָה עוֹמְדַת,

- מסורת הש"ס**
1. (הסבר זה) ביצה ח.ב.
 2. (הסבר זה) מנחות קח.ב.
 3. יבמות סא.ב. קיט.א.
 4. גטין ב.ב. ע"ז לד.ב. ג.ב.
 5. חולין ו.א. יא.ב. בכורות ט.ב. כ.א. מ.ב. נדה לא.ב. מת.א. וראה ירושלמי דמאי פ"ב ה"א.
 6. טהרות פ"ג מ"ח.
 7. קדושין פ.א. נדה יח.ב. ירושלמי קדושין פ"ד ה"י.
 8. קדושין פ.א. נדה יח.ב.

גרוסות

- בשרא דלא קמיבעיא ליה**
 בכת"י ועוד: **בשרא הוא דלא מיבעיא ליה.**
רישא נמי יש בכת"י: אי הכי רישא נמי.
בא לימלך מאי איכא למימר בכת"י ועוד: אי נמי **בא לימלך מאי איכא למימר.**
וליטעמך סיפא נמי בכת"י ועוד: **סיפא נמי** וראה ריטב"א.
עד שמטיק לה למילתא בכת"י ועוד: **עד שמטיק למילתיה.**
אמר ליה רב פפא רב הונא בריה דרב יהושע ואמרי לה בכת"י: אמר ליה.
דהא רבי מאיר חייש למיעוטא בכת"י מליס אלו חסרות.
מפני שדרכו של תינוק **לטפח** ראה רמב"ן.

השוחט אחריהם אמאי אינו סופג ארבעים? ואי פלגא ופלגא, אם סמוך פלגא דמקולקלין לחזקה דעומד בחזקת איסור, ואיתרע ליה מחצה דמתוקנים – אם כן יהא מותר לשחוט אחריהם, וגם יתחייבו על שחיטתן משום נבלה! ויש לומר: דמספקא להו לרבנן אי רוב מעשיהם מקולקלין אי רוב מעשיהם מתוקנין, והשתא לא מהניא חזקה מידי. ולרבי מאיר, פשיטא ליה דרוב מעשיהם מקולקלין. ואם תאמר: ואף על גב דרוב מעשיהם מקולקלין, מכל מקום, רבי מאיר כיון דחייש למיעוטא – אמאי לקי משום נבלה, ואמאי מותר לשחוט אחריהם? ויש לומר: דסמוך חזקה לרוב מקולקלין, והוה ליה מיעוטא דמתוקנין מיעוטא דמיעוטא, ולמיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר.

רוב תינוקות מטפחים – פירש בקונטרס: מטפחים באשפות. אבל בעיטה ודאי נגע, שהרי העיסה בידו. ורבינו תם מפרש דרוב תינוקות מטפחים בעיסה, דטיפוח שייך באוכלים ומשקין, כדאמרינן בעבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (ט,ב). או שהיה מטפח על פי חבית. וכן איתא בירושלמי בהדא: מפני שדרכו של תינוקות לטפח בעיסה. אבל תינוק – ודאי טמא, דסתם תינוקות ודאי טמאים, דאמרינן בתוספתא (דטהרות פרק ג) שסתם תינוקות טמאים מפני שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותם. ורבי מאיר דמטהר – משום דאית לן למתלי באדם טהור שבא לשם, ונטל מן העיסה ונתן לו כדי שלא יטמא העיסה. וכי האי גוונא אמר במסכת טהרות בפרק שלישי (משנה ז) לעיל מהך תינוק דהכא: תינוק שנמצא בצד בית הקברות ושושנים בידו, אף על פי שאין השושנים אלא ממקום הטומאה – טהור, שאני אומר: אדם טהור נתן לו. אף על פי שסתם תינוק טמא – היינו ממגע נדה, והתם – טהור מטומאת מת קאמר. אי נמי, מיירי בתינוק שהוא טהור בודאי שהניחתו אמו מלוכלך, כדנניא (בתוספתא שם): תינוק שהניחתו אמו, ובאה ומצאתו כמו שהוא – טהור! במה דברים אמורים – שהניחתו מלוכלך, אבל הניחתו נקי – טמא, מפני שנשים נדות מגפפות ומנשקות אותו. ואף על פי שלא נמצא בצק בידו – מטמאים חכמים, דתניא בתוספתא (שם): תינוק שנמצא עומד בצד קופה של בצק, או בצד חבית של משקין – רבי מאיר מטהר, וחכמים מטמאין, שדרך התינוק לטפח. אמר רבי יוחנן: אם יכול לפשוט ידו וליקח – טמא, ואם לאו – טהור. ולא נקט הכא בצק בידו אלא לרבותא דרבי מאיר, דאפילו הכי תולין באדם טהור.

עיונים

הואיל רוב מעשיהן מקולקלים ושאלו: והרי יש מיעוט שמעשיהם מתוקנים, ור' מאיר חושש בכל מקום למיעוט להחמיר! יש מתרצים שמה שנאמר כאן "רוב" אינו רוב מצומצם, אלא קרוב ל"כול", שבמעט כל מעשיהם מקולקלים, ויש רק מיעוט של מיעוט של שחיטה כשרה, שר' מאיר אינו חושש לו כלל (ראה כעין זה לעיל ג.ב בשם הרא"ה). ויש שכתב כי גם אם מדובר ברוב רגיל, הרי יש חזקת איסור בבהמה (ראה להלן), ויש כאן איפוא מיעוט של מיעוט להיתר (תוס', ריטב"א). מצד אחר שאל ר' שמואל מוורדון בתוס': ומה סבורים חכמים? והרי גם הם מודים שאין רוב מעשיהם מתוקנים, ואסור לאכול משחיטתם. ואם כן מדוע לא ילכו אחרי הרוב, ככל דיני התורה, והשוחט אחריהם ילקח מן התורה משום אותו ואת בנו? ואין לומר שמדובר בספק שקול, שאם כן – היינו הולכים אחר חזקת איסור שיש בבהמה! והסביר כי לשיטת חכמים באמת יש ספק האם רוב מעשיהם מתוקנים או מקולקלים, אבל אין זה ספק שקול ממש (מפני ש"אי אפשר לצמצם", ריטב"א) שחזקה מכריעה בו. ובטעם הדבר כתב בחת"ס, שחזקה משאירה דברים על מעמדם הקודם, אבל אינה משנה את הדין. והואיל ואין כאן ספק שקול לגמרי, וקיימת הטיה לצד אחד (אלא שאין אנו יודעים מהו) – אין מקום להכריעה על ידי החזקה.

סמוך מיעוטא לחזקה וכפי שנאמר לעיל (ט,א): בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שייודע לך במה נשחטה. וכתב רש"י כי חזקה זו היא חזקת איסור אבר מן החי שיש בבהמה בהמה בחייה (ויש שהעיר כי לדיוקם של דברים, אין מדובר באיסור אבר מן החי, שהוא נהג לדעת ר' מאיר רק בבהמה, ולא בחיה ועוף שעליהם מדובר כאן לענין כיסוי הדם. חת"ס). אבל בעלי התוס' (ביצה כ.א) טענו שאי אפשר לפרש כרש"י, לפי שאחר שנשחטה בודאי אין בה משום אבר מן החי. אלא הכוונה היא שיש בה חזקה של בהמה שאינה שחטה. וכן מסביר המאירי, שכיון שאפשר לבהמה למות בלא שחיטה – אינה יוצאת מחזקת איסור זה עד שיתברר הדבר. ואילו הרשב"א הסביר, כי לשיטת רש"י "מחויקים מאיסור לאיסור", כלומר, שהבהמה עצמה

נשארת בחזקת איסור, למרות שהאיסורים משתנים. **וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח** נחלקו המפרשים בהסבר זה. לדברי רש"י, ידוע לנו שנגע בודאות בעיסה, שהרי נטל משם בצק, וכיון שדרכו של תינוק לטפח באשפות, ששרצים טמאים ונבלות מצויים שם – הולכים חכמים אחרי הרוב, ומטמאים (מספק, ראה קדושין יח.ב). ואילו ר' מאיר מטהר משום שיש מיעוט תינוקות שאין מטפחים, והם טהורים, ומצדף מיעוט זה לחזקת הטהרה של העיסה. אבל ראשונים אחרים חלקו על כך מכמה צדדים, הן מצד הלשון, ש"מטפח" בכל מקום מתייחס לנגיעה באוכלים (רבינו תם). וכן משום שלדרכו של רש"י לא היה צריך לומר "ובצק בידו", אלא "ונגע בעיסה". והן מצד הדין, שאם בודאי נגע התינוק בעיסה – שוב אין לה חזקת טהרה לנסמוך עליה (רמב"ן). ורוב הראשונים פירשו (בהבדלים קטנים, וכן הפירוש בפנים) כרבינו תם, שלדעת חכמים תינוקות נחשבים כודאי טמאים, והבצק שבידו של התינוק גם הוא ודאי טמא, וכיון שדרכו של תינוק לטפח בעיסה – יש לטמא גם את העיסה, מפני שהולכים אחרי הרוב. ואילו ר' מאיר פוטר, מפני שהוא סומך על מיעוט תינוקות שאינם מטפחים בעיסה, ויש להניח שהבצק שביד התינוק הוא חתיכה טהורה שניתנה לו על ידי אדם מבוגר. ולשיטה זו, מה שהוכרה כאן חתיכת בצק הוא כדי לומר שגם אותה ר' מאיר מטהר (ראה תוס' ורמב"ן).

אורה ההלכה

תינוק שנמצא בצד העיסה כל שאין בו דעת לישראל אם נטמא – ספיקו טהור. במה דברים אמורים – כשהיה הדבר שקול ואין שם חזקה, אבל אם היה הדבר ידוע שחזקתו שנטמא – הרי זה טמא. כיצד? תינוק טמא שנמצא בצד עיסה, ונמצא בצק בידו – הרי העיסה שנטמא, שדרך התינוק לטפח, ובכך היא חזקתו. ומכל מקום אין שורפים את התרומה על חזקה זו. כדברי חכמים החולקים על ר' מאיר. (רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאות פט"ז ה"ב–ג.)

מסורת הש"ס

- א. (כעין זה) ראה יבמות טז,ב. מנחות נב,א.
- ב. ברכות לח,ב. (המנהג) פסחים סח,ב. כריתות כז,א.
- ג. ראה ביצה טז,ב. גטין ט,ב. ב"ב קלח,ב. קנב,א.

גרסות

אם אמרו יש בכתיב: אמר ליה אם אמרו.

והורה רבי כחכמים בכתיב ובמקורות: והורה רבי כרבנן.

דאחרייתא יש בכתיב: דאחרינתא וכן להלן.

דילמא איכא אינש דמיצטרקא בכתיב ועוד: דילמא איכא דמיצטרקא.

יתבי וקא מיבעיא להו יש בכתיב: יתבי הוא מרבנן וקא מיבעיא ליה.

רבי אבא לא על בכתיב: רבי אבא בריה דר' חייא בר אבא לא על.

אחרייתא בכתיב ועוד: דאחרייתא.

כל תלתין יומין קא מהדר תלמודיה בכתיב ועוד: [הוה] מהדר תלמודיה כל תלתין יומין.

לא שבקתון לי יש בכתיב: לא שבקתינון.

והא כרבנן נמי אורי יש בכתיב ובמקורות: אטו כרבנן לא הורה.

סמוך מיעוטא [את המיעוט] של התינוקות שאינם מטפחים לחזקה של טהרה שיש לעיסה, ואיתרע ליה רובא [והורע לו הרוב] של התינוקות המטפחים. ואם כן, גם כאן, בשחיטת חרש שוטה וקטן, מדוע הוצרכנו לומר שרוב מעשיהם מקולקלים כדי להחייב על שחיטתם משום נבילה? נסמוך מיעוט מעשים מקולקלים שלהם לחזקת איסור של הבהמה! ומשיבים: אם אמרו בספק טומאה לטהר על ידי חזקת טהרה ומיעוט, יאמרו בספק איסור להתיר, לפטור מכיסוי הדם ולהתיר לשחוט אחריהם, כשיש מיעוט שאינו שוחט כראוי? ולכן, רק משום שרוב מעשיהם מקולקלים סומך ר' מאיר על חזקת איסור של הבהמה, לחייב על שחיטתם משום נבילה.

א בהוראת ההלכה בענין זה, נאמר: הורה רבי כרבי מאיר, שחרש שוטה וקטן ששחטו פרה בינם לבין עצמם – מותר לשחוט את בנה בו ביום, ומצד אחר נאמר שהורה רבי כחכמים שהדבר אסור. ושואלים: הי מינייהו דאחרייתא [איזו מהן היא ההוראה האחרונה]? ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] מן המסופר שרבי אבא בריה [בנו] של רבי חייא בר אבא ורבי זירא הוו קיימי בשוקא דקיסרי אפתחא דבי מדרשא [היו עומדים בשוק של קיסרי על פתח בית המדרש]. נפק [יצא] רבי אמי מבית המדרש אשכחינהו [מצא אותם]. אמר להו [להם]: לאו אמינא לכו [האם לא אמרתי לכם]: בעידן בי מדרשא – לא תקימו אבראי [בזמן בית המדרש לא תעמדו בחוצן]. דילמא איכא אינש דמיצטרקא ליה שמעתא, ואתי לאיטרודי [שמא יש אדם שמצטרק לו שמועה, שצריך לברר דבר מה, ויבואו הלומדים בבית המדרש להיטרוד]. ולא יצליחו לברר את הענין, בעוד אתם יכולים לסייע בדבר! רבי זירא על [נכנס] לבית המדרש, רבי אבא לא על [לא נכנס]. יתבי וקא מיבעיא להו [יושבים היו בבית המדרש ונשאלה להם] השאלה: הי מינייהו דאחרייתא [איזו מהן] האם זו שהורה ר' מאיר, או זו שהורה כחכמים? אמר להו [להם] רבי זירא: לא שבקתון לי דאישייליה לסבא [לא הנחתם לי שאשאל את הזקן]. ר' אבא בנו של ר' חייא בר אבא. דילמא שמיע ליה מאבוב, ואבוב מיניה דרבי יוחנן [שמא שמע דבר זה מאביו]. ר' חייא בר אבא, ואביו שמע מר' יוחנן. ומעירים, והוא כפי המסופר שרבי חייא בר אבא כל תלתין יומין קא מהדר תלמודיה קמיה דר' יוחנן [כל שלושים יום היה חוזר על תלמודו לפני ר' יוחנן]. ושואלים: מאי הוי עלה [מה היה עליה] על שאלה זו? כיצד נפתרה? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע]. ששלח רבי אלעזר לגולה [לבלל]: הורה רבי כר' מאיר. והא כרבנן נמי אורי [והרי כחכמים גם כן הורה] רבי, ובוודאי הכיר ר' אלעזר מה שנאמר בשמו, שהיה גדול תלמידי ר' יוחנן! אלא לאו שמע מינה [האם לא נלמד מכאן]: הא דאחרייתא [זו שהורה ר' מאיר היא האחרונה]. ולכן רק אותה שלח ר' אלעזר? ומסכמים: שמע מינה [למד מכאן] שכך הוא.

א משנה שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן, ואינו צריך לכסות דמה של כל אחת בנפרד. וכן שחט מאה עופות במקום אחד – כסוי אחד לכולן. שחט חיה ועוף במקום אחד – כסוי אחד לכולן. רבי יהודה אומר: שחט חיה – יכסנה, ואחר כך ישחוט את העוף.

בבית המדרש ונשאלה להם] השאלה: הי מינייהו דאחרייתא [איזו מהן] מן ההוראות של רבי אחרונה. האם זו שהורה ר' מאיר, או זו שהורה כחכמים? אמר להו [להם] רבי זירא: לא שבקתון לי דאישייליה לסבא [לא הנחתם לי שאשאל את הזקן]. ר' אבא בנו של ר' חייא בר אבא. דילמא שמיע ליה מאבוב, ואבוב מיניה דרבי יוחנן [שמא שמע דבר זה מאביו]. ר' חייא בר אבא, ואביו שמע מר' יוחנן. ומעירים, והוא כפי המסופר שרבי חייא בר אבא כל תלתין יומין קא מהדר תלמודיה קמיה דר' יוחנן [כל שלושים יום היה חוזר על תלמודו לפני ר' יוחנן]. ושואלים: מאי הוי עלה [מה היה עליה] על שאלה זו? כיצד נפתרה? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע]. ששלח רבי אלעזר לגולה [לבלל]: הורה רבי כר' מאיר. והא כרבנן נמי אורי [והרי כחכמים גם כן הורה] רבי, ובוודאי הכיר ר' אלעזר מה שנאמר בשמו, שהיה גדול תלמידי ר' יוחנן! אלא לאו שמע מינה [האם לא נלמד מכאן]: הא דאחרייתא [זו שהורה ר' מאיר היא האחרונה]. ולכן רק אותה שלח ר' אלעזר? ומסכמים: שמע מינה [למד מכאן] שכך הוא.

א משנה שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן, ואינו צריך לכסות דמה של כל אחת בנפרד. וכן שחט מאה עופות במקום אחד – כסוי אחד לכולן. שחט חיה ועוף במקום אחד – כסוי אחד לכולן. רבי יהודה אומר: שחט חיה – יכסנה, ואחר כך ישחוט את העוף.

עיונים

אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר כלומר, ביחס לספק טומאה – כלל פשוט הוא, שספק טומאה שאירע בדבר שאין בו דעת להישאל, כגון חפץ ספק אם נטמא, או אפילו קטן שאין בו דעת – טהור (טהרות פ"ג מ"ו, וראה סוטה כח,ב). ואילו בספק איסור הולכים אנו להחמיר. ובעיקר המחלוקת הסבירו, שהשואל (רב פפא, או רב הונא בריה דרב יהושע, לפי שתי האפשרויות בעמוד הקודם) סבר שכאשר יש מיעוט וחזקה – נחשב הרוב כמי שאינו (ומשום כך די במיעוט וחזקה שעמו כדי להכריע ששחיטת חרש שוטה וקטן היא נבילה ודאית, כפי שהוא לכאורה לענין טומאה) ולעומתו סבור המשיב שהרוב אינו מתבטל, אלא יש כאן ספק מחצה למחצה, ולפיכך יש להבחין בין ספק טומאה לבין ספק איסור (חת"ס, על פי רבינו חיים בתוס').

יאמרו ספק איסור להתיר ולכן, אם לא ההנחה שרוב מעשיהם מקולקלים, בצירוף

ואיתרע ליה רובא – אלמא אמרינן הכי, הכא נמי, למה לי רוב? ומשני: אם אמרו ספק טומאה לטהר – על ידי חזקה ומיעוט. יאמרו ספק איסור להתיר – הילכך, אי לאו דרוב מעשיהם מקולקלין, לאיכא רובא וחזקה – לא היה מתיר לשחוט אחריהם, דרבי מאיר חייש למיעוטא, ושמא יפה שחטו. הי מינייהו דאחרייתא

סמוך מיעוטא לחזקה, ואיתרע ליה רובא! – אם אמרו ספק טומאה לטהר, יאמרו ספק איסור להתיר?

א הורה רבי כרבי מאיר, והורה רבי כחכמים.

א הי מינייהו דאחרייתא? תא שמע: דרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא ורבי זירא הוו קיימי בשוקא דקיסרי אפתחא דבי מדרשא. נפק רבי אמי אשפחינהו, אמר להו: לאו אמינא לכו, בעידן בי מדרשא לא תקימו אבראי, דילמא איכא אינש דמיצטרקא ליה שמעתא, ואתי לאיטרודי? רבי זירא על, רבי אבא לא על. יתבי וקא מיבעיא להו: הי מינייהו דאחרייתא? אמר להו רבי זירא: לא שבקתון לי דאישייליה לסבא, דילמא שמיע ליה מאבוב, ואבוב מיניה דרבי יוחנן! דרבי חייא בר אבא כל תלתין יומין קא מהדר תלמודיה קמיה דרבי יוחנן. מאי הוי עלה? תא שמע, דשלח רבי אלעזר לגולה: הורה רבי כרבי מאיר; והא כרבנן נמי אורי? אלא לאו שמע מינה: הא דאחרייתא, שמע מינה.

א משנה שחט מאה חיות כו' – מפרש טעמייהו צנזרייתא צנמרא.

תוספות

סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא – וביבמות בפרק בתרא (ק"ט,א) משמע דהוה ליה פלגא ופלגא. וטעם דספק טומאה לטהר, ואף על פי שבטומאה נמי איכא איסור אם היה תרומה, מפרש רבינו חיים: משום דתינוק הוי דבר שאין בו דעת לישראל – גמרינן מסוטה לטהר אפילו ברשות היחיד, ואף על גב דליכא חזקה, כגון הכא, דכי סמכינן מיעוטא לחזקה – הוי פלגא ופלגא. ואם תאמר: אמאי קאמר רבי יוחנן בפרק "עשרה יוחסיין" (קדושין פ"א) דלרבנן עשו תינוק כמו שיש בו דעת לישראל? והא לרבנן בלאו הכי אתי שפיר דמטמו, דלא חיישי למיעוטא, ורובא וחזקה – רובא עדיף! ויש לומר: דרוב תינוקות מטפחין לא הוי רוב גמור, ומשום דנראה כאילו הוא רוב – עשאוהו כמו שיש בו דעת לישראל. ולהכי קאמר רבי יוחנן דאין שורפין עליו תרומה וקדשים. ואי הוי רוב גמור, אמאי אין שורפין? כמו בהנהו דפרק "כל היד" (נדה יח,א) דאמר רבי יוחנן: בשלשה דברים הלכו חכמים אחר הרוב ועשאוהו כודאי לשרוף עליו כו'. והתם נמי קאמר: אי למעוטי הך דתינוק, הא אמר רבי יוחנן חדא זימנא דאין שורפין עליו תרומה וקדשים! והיינו טעמא, דהתם הוי רוב גמור. ואם תאמר, למה ליה למימר: לרבי מאיר סמוך מיעוטא לחזקה? בלא חזקה נמי הוא מטהר, דכיון דחייש למיעוטא – אם כן הוי ספק, ויש לטהר, כיון דהוי דבר שאין בו דעת לישראל! וליכא למימר: אף על גב דהוי ספק, מכל מקום לא גמרינן מסוטה לטהר אלא בפלגא ופלגא. דנהי דמסוטה לא נילף, נילף מדרב גידל דדריש (סוטה כט,א): "אשר יגע בכל טמא" – ודאי טמא, הא ספק יאכל. ומוקי לה באין בו דעת לישראל! ויש לומר: דבלא חזקה נמי טהור. ולא נקט סמוך מיעוטא לחזקה, אלא לומר דחזקה לא הויא בהדי רובא, דאי הויא בהדי רובא – הוי מיעוטא דמיעוטא. ולמאי דפריך לעיל בפרק קמא (יא,א) לרבי מאיר דלא חייש למיעוטא אלא מדרבנן להחמיר – אתי שפיר, דבלא חזקה לא הוה חייש למיעוטא לטהר, אבל עם החזקה – חייש למיעוטא מן התורה, לכך מטהר.

(יאמרו) ספק איסור להתיר) – ואם תאמר: בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לד,ב) אסר רבי מאיר גבינות בית אונייקי, ומפרש טעמא בגמרא: מפני שרוב עגלים שבאותה עיר נשחטין לעבודה זרה. ופריך: מאי איריא רוב? אפילו מיעוט נמי, דהא רבי מאיר חייש למיעוטא! ומאי קושיא? אם אין רוב נשחטים, אם כן מיעוטא דנשחטים – מיעוטא דמיעוטא, דאיכא לגבינה חזקת היתר, דמסייע לרוב! ומיהו, איכא למיפרך: מאי איריא רוב? אפילו פלגא ופלגא נמי.

חזקת האיסור של הבהמה – לא היה ר' מאיר מתיר לשחוט אחריהם, מפני שהוא חושש למיעוט לאיסור. אבל במקרה זה, שיש רוב וחזקה – הרי זה מיעוט של מיעוט (רש"י, וכן תוס' בעמוד הקודם).

לא שבקתון לי דאישייליה כלומר, אם הייתם מניחים לר' אבא ולי להישאר בחוץ ליד פתח בית המדרש, יכולים הייתם לשאול אותנו, והייתם מקבלים תשובה מפיו של ר' אבא. ועכשיו שהוכרחת להיכנס פנימה, ור' אבא שנתר לבדו קם ועזב את המקום – אין בידי אפשרות לברר את הדבר.

אורה ההלכה שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן. שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן. שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן. שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד דם של כולן.

גמרא כל משמע חיה – הכל משמע. בין מרובה – מיות הרצה. בין מועטת – אחת. חיה או עוף – הפסוק זה מזה, להטעין כסוי לכל אחד ואחד. מיבעי ליה לחלק – לאי לאו "או", הוה אמינא: אין זריץ כסוי אלא אם כן שחט שניה. לענין ברכה – על השמיטה, אין זריץ לנכר לאחר כסוי. קאים עלייהו – משמש בסעודה היה. הב ליבריך – מוזג כוס לזכרת המזון. וחזרו ונמלכו ואמרו: מוזג לשמות. כיון דאמר הב ליבריך – גליא נדעתיא דגמרה סעודתא, ואסור לשמות עד שינכר לפניו, שאין מנטרפת לסעודה ראשונה. כיון דאיטפל לכסוי – הפסקה היא מלשמות, וכי הדר שחט – אימינא ליה נצרכה.

תוספות

חלק מדמו נפקא – ואף על גב דברק "אותו ואת בנו" (חולין עט,א) מספקא ליה לרבי יהודה אי חוששין לזרע האב או לא, הכא דאיצטריך לחלק – היינו משום דשמא אין חוששין.

אסור לכו למייתי – פירש בקונטרס, וכן רבינו חננאל: אם לא תברכו "בורא פרי הגפן". אבל על ידי "ברכת בורא פרי הגפן" שרי למייתי קודם ברכת המזון. והשתא מייתי שפיר, דכי היכי ד"הב לן ונברך" הוי גמר וצריך לברך אם רוצה לשתות – הכי נמי כסוי הוי גמר, וצריך לברך על השמיטה. וכן ב"ערבי פסחים" (קג,א) מייתי רביה מחד עובדא למאן דמברך אכסא קמא ואכסא דברכתא. וכן בפרק "כל הבשר" (חולין קז,ב) אמרינן דשמש מברך על כל פרוסה ופרוסה – אין נראה דצריך לברך בכל פעם ברכת המזון, אלא ברכת "המוציא" ודאי צריך לברך. והא דאמר להו רב יבא: אסור לכו למייתי, אף על פי שלא היה יודע אם רוצים לברך "בורא פרי הגפן" תחלה, מכל מקום היה מורה להם שלא יטעו וישתו בלא

ברכה. והא דאמר ב"ערבי פסחים" דבשלא הניחו זקן או חולה, כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה – התם עצה טובה קא משמע לן, דשמא ישוהו הרבה עד שיהו רעבים, ושוב לא יוכלו לברך ברכת המזון על אותה סעודה, כדאמר בברכות (נא,ב). וכן משמע דלא הויה אלא עצה טובה, דאם צריכין לברך ברכת המזון כשיצאו, אם כן כשיחזרו – פשיטא דטעונין ברכה לכתחלה. ואם תאמר, דאמרינן בפרק "כיצד מברכין" (שם מב,א): רבה ורבי זירא אכלו, סליקו תכא מקמייהו, אייתו לקמייהו כו' רבה אכל, אמר: אנא אתכא דריש גלותא קא סמכי, ורבי זירא לא אכל. והשתא, אמאי לא אכל? כיון דלא בעי ברכת המזון, אלא ברכה שבתחלה! ויש לומר: דבאותו מאכל היה מעורב בו לחם, והיה קשה לו ליטול את ידיו ולברך ברכת "המוציא". והא דתניא בתוספתא דברכות (פרק ד): בעל הבית שהיה אוכל, קראו חבירו לדבר עמו – אין צריך לברך למפרע, הפליג – צריך לברך למפרע, וכשהוא חוזר מברך לכתחלה – לא לאחר שהפליג קאמר דצריך לברך למפרע, כדמשמע לישנא. אלא הפליג היינו שקראו להפליג ולילך עמו רחוק, ואינו יודע מתי יחזור. לכך צריך לברך למפרע קודם שיצא, שמא ישוהו עד שיהא רעב. וכן משמע בפרק שלישי (ביומא לא,א) דאמר: דיבר עם חבירו והפליג – צריך נטילת ידים. משמע: אבל ברכת המזון לא צריך, אלא נטילה ו"המוציא", ומיירי כשיצא לא ידע שיפליג. ואין הלכה כאותה ברייתא, אלא כרב חסדא, דתניא כוותיה ב"ערבי פסחים" (פסחים קב,א) דבדברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך אפילו ברכה לכתחלה, דלקבעיה קמא הדר. והך ברייתא אתיא כרבי יהודה, דמצריך שיניחו שם זקן או חולה.

עיונים

מאי קא מהדרי ליה וכו' כלומר, תמוה הדבר, שהרי ר' יהודה מוכיח את דבריו מכתוב אחד, וחכמים אינם מתייחסים למה שהוא הביא אלא מביאים כתוב אחר, שאינו נראה כנוגע כלל לטענתו! ועל כך משיבים, דרך התלמוד במקומות רבים, שיש כאן מעין קיצור של דיון ארוך יותר. או שבתוך הטענות המפורשות מובלעות טענות אחרות שאינן מפורשות, והגמרא הולכת ומבררת אותן.

מודה היה ר' יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת רש"י פירש: שאינו צריך לחזור ולברך על השמיטה של העוף לאחר כסוי דם החיה. ומשמע מתוך פירושו שברכת כסוי צריך לחזור ולברך על הכיסוי השני. וטעם הדבר, מפני שהכיסוי וברכתו הם צורך השמיטה (או לפי הגדרה אחרת – גמרא השמיטה), ולכן אינם מהווים הפסק. אבל השמיטה השנייה אינה צורך הכיסוי הראשון, ולכן היא מהווה הפסק בין הכיסוי הראשון לכיסוי השני (רשב"א). ובשם רבינו תם הביאו שאף על הכיסוי אינו מברך אלא ברכה אחת, והוא כפי העולה מהמשך הדברים בעמוד הבא, שכיון שיכול לעשות את שני הדברים כאחד, לשחוט בידו האחת ולכסות בידו האחרת – אין זה הפסק (רמב"ן. וראה ריטב"א).

כיון דאמר הב ליבריך איתסר ליה למושתי חמרא מפשט הדברים משמע לכאורה (כפי שפירש רש"י פסחים קג,ב), שנאסר עליו לשתות עד לאחר ברכת המזון, שהרי זה כמי שהתחיל בברכת המזון ואינו רשאי להפסיק (ראה רשב"א ברכות מב,א). אבל רש"י באן ורבינו חננאל פירשו, כפי העולה מהקשר הדברים כאן, שאינו אסור בשתיה, אלא שנאסר עליו לשתות יין בלא ברכה. וטעם הדבר, מפני שכשאמר "הב ליבריך" (או לפי ניסוח אחר

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים]: מה שנאמר בדין כסוי הדם: "חיה או עוף" (ויקרא יז, יג), "חיה" – כל משמע חיה, כלומר, חיה היא לשון כללית, בין מרובה ובין מועטת; וכן "עוף" – כל משמע עוף, בין מרובה ובין מועט; מכאן אמרו חכמים, כפי ששינו במשמנתו: שחט מאה חיות במקום אחד – כסוי אחד לכולן, מאה עופות במקום אחד – כסוי אחד לכולן, חיה ועוף במקום אחד – כסוי אחד לכולן. רבי יהודה אומר: שחט חיה – יכסנה, ואחר כך ישחוט את העוף, שנאמר: "חיה או עוף", כל אחד מהם בפני עצמו. אמרו לו: הרי הוא אומר "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא" (שם פסוק יד). ושואלים: מאי קא מהדרי ליה [מה הם משיבים לן] חכמים לר' יהודה? ומסבירים: הכי קאמרי ליה רבנן [כך אמורים לו חכמים]: האי "או" [או] שאתה דורש ממנו לחייב כסוי לחיה וכסוי נפרד לעוף – מיבעי ליה לחלק [צריך אותו לחלק]. לחייב אם שחט רק חיה או רק עוף. ועל כן השיב ר' יהודה: לחלק – מ"שפך את דמו" נפקא [יוצא, נלמד], כלומר, דמו של כל אחד מהם, של החיה והעוף שהוזכרו בפסוק. ורבנן [וחכמים] משיבים: לא יתן ללמוד דין זה מ"דמו", מפני ש"דמו" – טובא [הרבה] משמע, כלומר, הוא שם כללי לדם, דכתיב [כדרך שנאמר]: "כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא", ושם בוודאי אין הכוונה לדמו של פרט מסוים. אמר רבי חנינא: למרות שר' יהודה מחייב לכסות דמה של חיה תחילה ורק אחר כך לשחוט את העוף, מודה היה רבי יהודה לענין ברכה שאינו מברך על שחיטת החיה והעוף אלא ברכה אחת. אמר ליה [לן] רבינא לרב אחא בריה [בנן] של רבא, ואמרי לה [ויש אמורים] רב אחא בריה [בנן] של רבא לרב אשי: מאי שנא [במה

גרסות

חיה כל משמע חיה... עוף כל משמע עוף בכת"י... ועוד: חיה הכל במשמע... עוף הכל במשמע ובדפ"י: כל משמע חיה... כל משמע עוף. מאי קמהדרי ליה בכת"י... ועוד: מאי קאמרי ליה ויש בכת"י ובמקורות: מאי קאמר ומאי קמהדרי ליה. מודה היה רבי יהודה בכת"י ועוד: מודה רבי יהודה. קאי עלייהו רב יבא בכת"י ועוד: וקאי עלייהו רב יבא. הב ליבריך... הב לישתי בכת"י ובמקורות כבמקבילה: הב לן וניברוך... הב לן ונשתי. כיון דאמר הב ליבריך איתסר ליה למייתי בכת"י ועוד, בדומה למקבילה: כיון דאמריתון הב לן ונברוך איתסר לכו חמרא. איחייב ליה לברכה בכת"י ועוד: איחייב ברכה אחרת.

שונה] הדבר מהמסופר על תלמידי דרב [תלמידיו של רב] שרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב [תלמידיו של רב] הוו יתבי בסעודתא [היו יושבים בסעודתם]. קאי עלייהו [היה עומד עליהם ומשמש אותם] רב יבא סבא [הזקן]. אמרו ליה [לן]: הב ליבריך [הב לנו כוס יין ונברך] ברכת המזון! אחר כך הדור אמרו ליה [חזרו ואמרו לן]: הב לישתי [הב לנו כוס יין ונשתה]! אמר להו [להם] רב יבא סבא [הזקן], הכי [כך] אמר רב: כיון שאמר אדם "הב ליבריך" [הב ונברך] – איתסר ליה למשתי חמרא [נאסר עליו לשתות יין]. שגילה דעתו שגמר את אכילתו ושתייתו, ואם רצונכם לחזור ולשתות – עליכם לחזור ולברך תחילה. ואם כן, הכא נמי [כאן גם כן]. לענין שחט חיה ועוף, כיון דאיטפל ליה [כיון שנצרך לו לכיסוי לאחר ששחט את החיה] הרי הפסיק את השמיטה שעסק בה, ואם כן איחייב ליה התחייב לו מחדש] לברכה נוספת על שחיטת העוף!

שונה] הדבר מהמסופר על תלמידי דרב [תלמידיו של רב] שרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב [תלמידיו של רב] הוו יתבי בסעודתא [היו יושבים בסעודתם]. קאי עלייהו [היה עומד עליהם ומשמש אותם] רב יבא סבא [הזקן]. אמרו ליה [לן]: הב ליבריך [הב לנו כוס יין ונברך] ברכת המזון! אחר כך הדור אמרו ליה [חזרו ואמרו לן]: הב לישתי [הב לנו כוס יין ונשתה]! אמר להו [להם] רב יבא סבא [הזקן], הכי [כך] אמר רב: כיון שאמר אדם "הב ליבריך" [הב ונברך] – איתסר ליה למשתי חמרא [נאסר עליו לשתות יין]. שגילה דעתו שגמר את אכילתו ושתייתו, ואם רצונכם לחזור ולשתות – עליכם לחזור ולברך תחילה. ואם כן, הכא נמי [כאן גם כן]. לענין שחט חיה ועוף, כיון דאיטפל ליה [כיון שנצרך לו לכיסוי לאחר ששחט את החיה] הרי הפסיק את השמיטה שעסק בה, ואם כן איחייב ליה התחייב לו מחדש] לברכה נוספת על שחיטת העוף!

אורה ההלכה

מודה היה ר' יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת השוחט בהמות, חיות ועופות – מברך ברכה אחת לכולם. כדברי ר' חנינא. (רמב"ם הלכות שחיטה פ"ד ה"ה. שו"ע יורד יט, ב). **כיון דאמר הב ליבריך** גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים – אינו יכול לאכול ולא לשתות, עד שיברך ברכת המזון (ואחרונים מקילים בענין זה בדיעבד. משנ"ב). ואם רק אמר: "הב לן ונברך" – הרי זה היסח הדעת מן השתייה, ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך על הכוס תחלה. כדברי רב יבא סבא, ולפירוש רש"י באן, ואכילה דינה כשתיה לדעת הרא"ש. אבל לדעת רבינו יונה ועוד דין אכילה שונה, ואף על פי שסילק ידו מלאכול, ואפילו סילקו השלחן, אם רצה לחזור לאכילתו – אינו צריך לברך פעם אחרת, שכל שלא נטל ידיו לא נסתלק לגמרי מאכילה. ולכתחילה יש להגות כדעת הרא"ש (משנ"ב). (רמב"ם ספר אהבה הלכות ברכות פ"ד ה"ח. שו"ע א"ח קעט, א). (הב לן ונברך") – עקר דעתו מלאכול ומלשתות (כלומר, כאילו קיבל עליו שלא לאכול ולשתות. חת"ס). ומכאן למדו לענייננו, שכיון שכיסוי דם החיה הוא גמור השחיטה שלה, אם רצונו לשחוט עוף הריהו צריך לחזור ולברך על שחיטתו. ויש שלמדו מכאן גם לענין מי ששחט חיה אחת, וחזר ונמלך בדעתו לשחוט חיה נוספת – שצריך לברך על שחיטתה, למרות שעדיין לא בירך על כסוי הדם של הראשונה, כיון שעקר דעתו משחיטת הראשונה (רבינו משולם, ראב"ד, רמב"ן).

מסורת הש"ס
ד. תוי"כ ויקרא יז, יג.
ילקיש תורה תקפס.
ה. פסחים קג,א.